

יוסק במצווה דרבנן האם פטור ממצווה דאורייתא

תנן (ברכות ז:) מי שמתו מוטל לפניו פטור מ"ק"ש ומן התפילה ומן התפילה ומכל מצוות האמורות בתורה. נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלפני המטה צורך בהם פטורים, ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין, ואלו ואלו פטורים מן התפילה. קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו.

ופרש"י מי שמתו וכו' פטור מלקרות ק"ש - לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והוא דומיא דהתן דפטור משום טרדא דמצוה. ושלאחר המטה - אף אם צורך בהם חייבין הואיל וכבר יצא ידי חובתן מן המת. ואלו ואלו פטורין מן התפילה - דלאו דאורייתא היא.

ומקור ההיא דינא דהעוסק במצווה פטור מן המצווה במצוה בגמ' לעיל מינה [יא]. דתניא בשבתך בביתך פרט לעוסק במצווה, ובלכתך בדרך פרט לחתן (דטרוד בטרדה דמצוה). ומפרש"ינן בגמ' מרכב רחמנא בשבתך ובלכתך, ולא כתב בשבת ובבלכת, משמע בשבת ידרך ובלכת ידריך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטור.

וכתב **הרי יונה** [יא: ד"ה קברו את המת] דטעמא דתניא דאם לא יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה לא יתחילו, משום דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל גמילות חסדים הוי, וגמ' מן המת הורה כדאמרין והודעת להם את הדרך זו גמ'ח, ולפיכך אמרו דכיון שעוסק במצווה פטור מן המצווה. ומשמע מדבריו דרק מחמת דגמ'ח הוי מצוה מדאורייתא אמרינן דכיון שעוסק במצווה פטור מן המצווה, הא אי הוי מצוה דרבנן לא היה פטור ממצות ק"ש מחמת מצוה פטורה.

ובאמת **הרמב"ם** שכתב [פי"ד מהל' אבל ה"א] דביקור חולים, נתיחום אבלים, והוצאת המת, הכנסת כלה, ללוות אורחים, לעסוק בכל צרכי הקבורה ושאר גמ'ח שבגופו, הוי מצווה עשה של דבריהם.

כתב [בפי"ד מהל' ק"ש ה"ז] - קברו את המת וחזרו והאבלים לקבל תנחומים וכל העם הולכין אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומים, אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפי' פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו על יתחילו אלא ינחמו האבלים **ואחר שיתנחו האבלים יתחילו לקרות**.

וכתב **הכ"מ** [שם] דמשמע דביש שהות ביום לקרות אחר שיתנחו האבלים עסקינן, הא בלאו הכי יתחילו. וכ"כ **בב"י** [גאו"ח סי' ע"ב]. ו**בש"ס** [סי' ע"א ה"ד] כתב המחבר - קברו את המת וחזרו והאבלים לקבל תנחומים וכל העם הולכין אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומים, אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפי' פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו על יתחילו.

והשמיט המשך דברי הרמב"ם "ואחר שיתנחו האבלים יתחילו לקרות". אלא דהרמ"א הוסיף וכתב "אם יש שהות ביום לקרא אחר כך".

ובפשטות היה נ"ל דהמחבר לא פסיקא ליה האי דינא וע"כ השמיטו. אולם הרמ"א ס"ל לדינא דכל שאין שהות ביום לקרות ק"ש יקראו קודם שיעמדו בשורה. וטעמא דמילתא י"ל משום דנקט דמצוות תנחומי אבלים דרבנן ואינה דוחה מצות ק"ש דאורייתא.

אולם **הגמ"א** [סי' ד] כתב לבאר דברי הרמ"א דאם אין שהות ביום לקרא אחר"כ יקרא ק"ש קודם - כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין. ומבואר דס"ל דאם התחילו במצוות תנחומין א"צ להפסיק לק"ש.

ולכאז' טעם דבריו מפני דנהי דמצות ק"ש קודמת למצות תנחומי אבלים, מפני דק"ש דאורייתא ותנחומי אבלים דרבנן, מ"מ כל שהתחיל במצוות תנחומי אבלים הוי עוסק במצוה דפטור ממצוה אחרת.

וכן הבינ **בפמ"ג** [א"א סי' ד] וז"ל - משמע דבהתחילו בתנחומין אין פוסק אפי' יעבור זמן ק"ש, ובסי' תרפ"ז [סי' בהג"ה] דאין שום מצוה דין תורה נתיחם מפני דרבנן, היינו כל זמן שלא התחיל במצווה, אבל אם התחיל

גליון קעב' - פ' תרומה ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' העוזב ביתו, האם יש לו היתר ליטול המזוזות עמו

כבר מבואר **בש"ס ע"ז** (י') דיסוד ושרש חובת מצות מזוזה היא שמירת הבית. ובמנחות (ל:) אמרו מצוה להניח המזוזה בטפח הסמוך לרה"ר מאי טעמא רבנן אמרי כדי שיפגע במזוזה מיד, רב חנינא מסורא אומר **כי היכי דתינטריה ופרש"י** דתינטריה לכל הבית "מן המזיקין". וכבר חנינא פסק **הט"ז** (סי' רפה סי' ב.) ו**הש"ך** (סי' רפס סי' ב.) פסק כשתי הטעמים. וכן מבואר **ברש"י** (פסחים ד.) ד"ה חובת החד) שכתב דמזוזה חובת החד היא שהיא משמרתו. וכן הוא **ברשב"א** (חולין קלה: ד"ה לתפוקו. הובא בב"י רס"י רפג) ו**במרדכי** (הל' קטנות סי' תתקכ"ב) הנפסק להלכה **ברמ"א** (סי' רפס סי' ב.).

ועי' **בשו"ת שבת הלוי** (ח"י סי' קפא) שכתב דמ"מ ליכא שימור במקום דליכא מצוה. וכן הוא **בארחות רבינו** (ח"ג עמ' קסד). מיהו שו"ר **בהלכה למשה** (מחזות מלכים קס"ו ע"ג) א"א אות כד סי' ר"ג) שכתב דמי שרוצה לקבוע מזוזה במקום דברור דפטור ממזוזה מן הדין משום שמירה, הרשות בידו, והוכיח כן מהמרה"ם מרובטנבורג שעשה מזוזה לפתח בית מדרשו מפני (שקודם שתיקן בו מזוזה) שכשישרו בו שנית הצהרים היה רוח רעה מבעיתו כמבואר בטור בסיון רפ"ו, ע"כ.

והנה מבואר עוד **בש"ס בב"מ** (קב.) דהמשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה, וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא. ועיין **בתוס'** (שם קא:) ד"ה לא יטלנה ויצא. ושבת כב. ד"ה רב אמר מתירין) שפירשו דאסור להוציאה לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה וכשנטלה אכילו מזיק אותו שידורו בבית, ע"כ. ועי' **ברישב"א** (ב"מ שם ד"ה לא) דהיינו טעמא כי כל חלה קדושת שכניה בבית זה או לו סלקה משם. ובאר בעל האור החיים **בראשון לציון** (סי' רצא על סע' ב.) דהגם דכל הבתים מעיקרא אין בהם מזוזה וע"י המזוזה הוסר הזיקא, מ"מ היכן שהיה מזוזה ונטלה אע"פ שיקבעו (לאחר מכן) אחרת במקומה חמיר, דכיון שהיתה למזיקה מניעה ע"י המזוזה כאשר הוא נוטלה הם מתכנסין ובאים למקום שלא היו יכולין לבא אליו, ע"כ. וכענין זה כתב מוליך **בשבת הלוי** (ח"ט סי' רבא ד"ה הנה הא דקשה).

אלא **שהנמק"י** (הלכות מחנה ז.) ד"ה לא יטלנה) כתב בשם **השאליות** טעם אחר אמאי השוכר לא יטול את המזוזה כשיוצא, והיינו משום הורדת המזוזה מקדושתה, וע"כ כתב דכל זה דוקא אם אינו עומד לקובעה במקום אחר, אבל בלא"ה שרי. ולמעשה **בב"י** (י"ד סי' רצא) ו**בדרי משה** (שם אות ט.) הביאו רק סברת תוס' הנ"ל. וכן משמע שפסק **השו"ע** (שם סע' ב.), שהרי סתם דלעולם אסור להוציא את המזוזה, ולא חילק בין אם דעתו לקבעה בבית אחר או לאו. וכן דייק **הפמ"ג** (סי' טו מ"ז ס"ק ב.) וכן פסק **הפתי"ש** (שם סי' ז.) ודעת **הגרי"ק זצ"ל** (ארחות רבנו ח"ג עמ' קעו אותיות לט-מ) להחמיר דאף מי שקיבל המזוזות בהשאלה (כגון גמ"ח"ח) אינו רשאי להורידם כשיוצא כדי להחזירם. ונעי' **במזוזות מלכים** (הלכה למשה אות קס"ט) בשם **המתנה חיים** (ח"י סי' טו) שראה לדקדק מלשון לו יטלנה בידו ויצא דרק הוא בעצמי אסור ליטלה אסור מותר לו להסירה ע"י כרי וקטן, וסיים דאפשר דגם זה אסור, ע"כ. ועיי' **במזוזות** (מלכים) שכתב להחמיר דאסור סתמא כמותא (בוח).

אלא דמ"מ כתב **הברכ"י** (י"ד סי' שם) שבמקום הדוחק וכגון שאין לו להשיג מזוזה אחרת, יש לסמוך על דברי השאליות. וכן פסק **הפתי"ש** (שם סי' ז.) אלא דעי' **בערוה"ש** (שם אות ג) שנשאר בצ"ע האם לסמוך על דברי הברכ"י בזה. ובלא"ה בזמנינו אינו מצוי שאין מזוזות בהישג יד. [ואם השוכר בטעות יצא מהבית המזוזות עמו, מסתבר דהוא בכלל מעוות לא יוכל לתקון דהרי כבר נפטר מחובת מזוזה ומה היג' לחזור ולקובעם. ושוי"מ **במזוזות מלכים** (שם) בשם **המתנה חיים** משתפק בוח].

ועי' בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קיז וסי' קיט אות א) דמי שעוקר דירתו מבית זה לבית אחר, וביתו הראשון שהיה דר בו קנה ישראל אחר, והקונה אכתי אינו רוצה לדור בו רק אפשר שישכירה לה ישראל אחר, אע"פ דעדיין לא דרים בו יש לקבוע בו מזוזה מתרי טעמים: [א'] כי כל שנכנס אפי' פעם א' בשנה חייב במזוזה, [ב'] משום סכנתא, ואפי' אי"צ לו כלל מאחר שעכ"פ עתיד הוא להשכירו לישראל, ע"כ. ונעי' **בפמ"ג** (א"ח סי' טו מ"ז ס"ק ב.) דבגוונא דאחר צאתה מהבית יהיה פטור ממזוזה לגמרי, וכגון שסוגר הבית ולא גר שם, אף אחד מותר להורידה. וכן נקט **הגרי"א זצ"ל** (עליו לשבח שו"ת שבסוף הספר ויקרא תשובה קלה).

ומבואר דס"ל דבית שעומד לכשירות יש בו משום סכנה אע"פ דעתה לא גרים בו. אלא דיעוין **במנחת יצחק** (ח"י סי' י"ג) פסק כהשאליות ועי"כ, ומ"מ כתב דבגוונא שהשוכר הוציא צריך את המזוזות לצורך ביתו ואכתי הבית שהוא יוצא ממנו אינו נשכר, יש לסמוך על דברי הברכ"י (סי' רצא סי' א) שבמקום שאין מוצא מזוזה לבית שרוצה עתה לדור בזה, כדאי הם הגאונים שכתבו דאם קובעה מיד בבית אחר לית לן בזה לסמוך עליהם בשעת הדחק.

אלא דלמעשה בזמנינו מזוזות מצויות ואי"כ קשה לסמוך על היתר הנ"ל, אלא דמ"מ הדבר מצוי שהעומד להכנס בבית מביא מזוזות עמו, ובכה"ג מצוינן **ברכ"י** (י"ד סי' שם) שכתב דאף אם מיד שיוצא מבית זה יבא ערוה לדור בו זה נכנס וזה יוצא ושניהם נכונים זה להוציא ממזוזתו וזה להכניס את שלו תיכף משום בכניסה ויציאה, אע"פ דלא שייך בזה הני טעמים דאיתאמרו בה, אפי' ה"ל דאסור משום ש"לא פלוג" רבנן, ע"כ. ומ"מ מדבריו למדנו דבכה"ג עכ"פ ליכא משום חשש סכנה רק מטעם לא פלוג איתין עלה, ובכה"ג קיל טפי כמבואר **בתרוה"ד** (סי' קמ"ד) המובא **במ"א** (סי' תתנ"ו סי' ה) דלא מחמירים בלא פלוג כמו פלוג הגאונים.

והנה **הדעת קדושים** (י"ד סי' רצא סע' ב סי' א) יצא לחדש דהגם שאין להוציא מזוזה כשיוצא, מ"מ אין חשש להחליפה ולהניח שם מזוזה שאינה מסופר מובהק כ"כ, ובפרט שיכול לומר שמוציאה לבדוקה, ואח"כ מביא מזוזה אחרת שאינה פסולה, ע"כ. וכדבריו פסקו **בשו"ת לבושי מרדכי** (תל' י"ד סי' מב ונ"ב ברא"ה סי' קמ) ו**בחלקת יעקב** (י"ד סי' קט אות ו.) וא"כ עכ"פ בגוונא להכנס במקום המזוזות שלו דליכא בכה"ג משום סכנה רק משום לא פלוג י"ל דסמכין עלה להקל. וכן פסק **במנחת יצחק** (ח"ה סי' קי אות ב.) ונעי' **באג"מ** (י"ד ח"ד סי' טו אות א) משמע שבמקום כהאי דינא של הדעת קדושים. ושוי"ר **בתשובות וכתבים** (סי' כד, ד) דשאלו את הוזה"א אם יכול להחליף המזוזות המהודרות בפרות המהודרות והשיב שאין תולשים מזוזות. ועי' **בספר מור ואהלות** (אהל ברכות והוזה"א סי' טו) שכתב דאם השוכר השני מסיר המזוזה הישנה וקובע חדשה, בודאי שמתור הראשון ליטלה, ע"כ. ו**בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' תקנ"ט) כתב בהדרג המובחרת היא לצאת ולהניח המזוזות קיימים ואחר יצא.

ובשו"ת **באר משה** (ח"ג סי' קפא) יצא להתיר להוציא המזוזות ע"פ דברי השיטה **מקובצת** שכת' דאסור להוציא המזוזות משום דמזוזה היא כדי לשמור מן המזיקין ואם ניטלה מן הבית כיון שישראל גר בו הו"ל כמזיק את חבירו **דשמא לא ימצא אחרת מיד**, ע"כ. ולפי"ז מוכח דלא כהרבכ"י, כל שהאחר מחזיק מזוזות משלו שוב רשאי השוכר להוציא ליטול את המזוזות בשעת יציאתו, דתו ליכא חשש דשמא לא ימצא אחרת מיד.

אולם לכאורה יש לדחות דכוונת השט"מ דמה"ט אסור, אבל לעולם אף היכן דליכא חששא מ"מ משום לא פלוג רבנן. וכן משמעות דברי הפוסקים שלא חילקו בזה. ובשו"ת באר המשה גופא לא סמך ע"ז וע"כ חשב עצה שכמה ימים לפני צאתו מן הבית יחריף אותם המזוזות המהודרות במזוזות פשוטות וכשרות, או שבעל הבית חשב הנכנס לבית הוא יחליפם אחר שנכנס, דמן הדין צריך לשלם דמי המזוזות השייכים להבעל הבית היוצא, ומאחר שיש לו אחרים למה ישלם, ע"כ. ונעי' **באג"מ** (י"ד ח"ד סי' טו אות א) שכתב להתיר (ושם מיייר שהמזוזות היו יקרות לבעליהם), לסמוך על הגאון הרי"א הענקין זצ"ל דאמר שבמקום שהדרג במדינה שאין שום אדם נכנס לבית אפי' צבעו בעיה"ב תחילה, וכשצובעין הא מוכרחין להסיר את המזוזה שלא תתקלקל, וממילא אף שעדיין לא השכיר, יש להתיר ליטלה אף שיעברו איה ימים עד שיצבע, ע"כ].

ובגוונא שעליו להשאיר המזוזות על הנכנס במקומו לשלם כתב **הב"י** (סי' רצא) בשם הר"י מנוח שאם הראשון מקפיד על דמיה "טוב" לשלם לו. אלא דמשמע מדבריו דהתשלומין אינם חובה. אולם **הרמ"א** (שם סע' ב) שינה לשון הב"י וכתב ד"צריך" לשלם, והב"ח (שם) כתב ד"חייב" לעשות כן. ושוי"מ **באג"מ** (י"ד ח"ד סי' טו אות א ד"ה א) שגם דייק דלכאורה הב"י והרמ"א פליגי, ומ"מ מסיק דחיב לשלם, אלא שהוא לפי שו"י של המזוזה ע"פ מחיר השוק אפי' שהיא יקרה מאד להבעלים וכגון שקבלוה מירושה וכדו', ומ"מ אף גוונא שאין לו לשלם עבור המזוזות אסור לשכור ליטלה. וכ"כ **במנחת יצחק** (ח"י סי' צ"א אות א) שיכול לתבוע את השוכר שישלם עבורם. ונעי' עוד בחי"ט סי' קי"ז.

ועיין **בחלקת יעקב** (שם אות א) שכתב דאם אין השוכר הנכנס מוכן לשלם עבורם, י"ל כיון דבלא"ה הרבה שיטות מבית לבית אחר, נוטלה ויוצא ושצרכינן לו המזוזות לבית הנכנס ובשעה"ד סמכין עליהם (כנ"ל בשם הברכ"י), וא"כ הי"ה בהפ"מ (הפסד דמי המזוזות) דכשעת הדחק דמי. ואע"פ **שבערוה"ש** (שם אות א) כתב בקצרה דצריך לשלם לו מעותיו ואם יצא"ש אסור לו ליטול המזוזות, ולא הזכיר כלל הראשונים הנ"ל שכתבו להתיר, מ"מ לפע"ד נראה כמו שכתבת, ע"כ.

[נעי' עוד (אות ד) כשפסק דחייב מצוזה לפני רמת היחידור שלה, ולא דמי מזוזה כשרה ותו לו].

לכל זה שישראל מוכר או משכיר לישראל אחר החייב במזוזה, אבל אם משכיר לנכרי מבואר בש"ס ב"מ שם דנוטלה בידו ויוצא. ופירש **בשיטה מקובצת** (שם ד"ה ובגו"י) בשם רבינו יונתן דאם נכנס אחריו עכו"ם מצוה ליטלה שמא יטלנה הגוי וינהוג בה מנהג בזיון, אי נמי שומא האורח שיראה שם מזוזה יכנס שם שיהיה סבור שישראל דר שם ויהרגוהו או יעלילו עליו עילות. וכתב **הריטב"א** (הובא בשיט"מ ב"מ קב.) דאם המשכיר הוא עכו"ם ג"כ דינא הכי, אפי' בבית שרגיל הגוי להשכירו לישראלים. וכן פסק **החובת יעקב** (שם אות ב.).

העולה להלכה למעשה דהיוצא מביתו עליו להשאיר את המזוזות ועל הנכנס במקומו לשלם עבורם, ובשעת הדחק שאין הנכנס מוכן לשלם כלל אם נצרך לו המזוזות לבית אחר רשאי לנטולם. וכמו כן היכן שהמזוזות שלו המהודרות וכדו' וע"כ רוצה ליטלה אם הנכנס מביא המזוזות שלו (דליכא בכה"ג משום סכנה רק משום לא פלוג) יכול לנטולה. והמחמיר בכל זה תבוא עליו ברכה. ומ"מ אם אחר שהשני נכנס לדור מחליפם לית לן בה. וכ"כ במוכר או משכיר לישראל אבל אם מוכר או משכיר לעכו"ם נוטל המזוזות עמו (ולענין מתי איכא משום איסור ד"לא תחנם" במכירת בית לעכו"ם באר"י, עי' בגליון נ"ד).

תחב כף בשרי בתבשיל חלבי, האם צריך להכשיר כל הכף

כלים שנטרפו ע"י חמין, כפי תשמישן הכשרן. אם תשמישן בכלי ראשון, הכשרן בכלי ראשון, ואם תשמישן בכלי שני, הכשרן בכלי שני, וכלי שתשמישן בו בעירוי שמערה מכלי ראשון, צריך לערות עליו מכלי ראשון, וכן דבר שתשמישו ע"י האור ללא משקה הכשרו בליבון כמבואר בשו"ע (סי' תנא ט"ו ה' וסעי' ד). וזה אם בלע איסור, אבל אם בלע היתר (כגון שרוצה להכשירם מבשר לחלב) סגי בהגעלה בכל גוונא, וכמו שפסקו ב' פסקי ה' הנהגה"כ (צ"ג על הסי' ס"ק ב) והמ"א (סי' תנא ט"ק יא וסי' תקט ס"ק ה), ולאחריהם המ"ב (סי' תנא ט"ק יט).

ויש לדון לענין כלי שנתחב בחלקו תוך איסור (וכמו"כ כלי בשרי שנתחב בתבשיל חלבי) האם בולע בכלו או רק עד מקום התחיבה, ונפיימ לענין הכשרו, דאם נימא דאינו בולע בכלו סגי בהכשרת אותו מקום שנתחב בלבד, אבל אם נימא דבולע בכלו יש להסתפק אם צריך להכשיר כולו, או דיי"ל דכבולעו כן פולטו ובהכשרת אותו מקום סגי.

ובאמת כבר נחלקו בזה הראשונים, דעת הרשב"א (תה"א ב"ד ש"ד לה.) דהא דאמרין בפסחים (עד.) דכלי ש"חם מקצתו חם כולו' הונוהו לענין "בליעת" איסור, כלומר אלא אם הכלי בלע איסור במקצתו נאסר כולו. אבל לענין הכשרו לא אמרין הכי וצריך להכשיר כולו. אולם דעת הר"ן (פסחים ח.) ד"ה ויהינה ד"ה ודאמרין (ב) דכוננת השי"ס לענין "פליטת" איסור ד"כבולעו כן פולטו" (אם שבאמת בדבריו מביא דשבוילע אינו בולע בכל הכלי מחמת חם מקצתו חם כולו, אלא רק אותו המקום שנאסר. ובגנין דעת הרא"ש (ע"י סי' לז), ע"י בב"י (סי' קכ"א ד"ה כתב הרשב"א כל) שפסק שס"ל כהרשב"א, אולם הבי"ח (ס"ם אות ג') כת' שדעת הרא"ש כהר"ן הני"ל.

ומאייד דעת הרא"ה (בדה"ב ש"ס) כהר"ן, אלא שיצא חלקו בן כלי שחייבים להכשירו ע"י הגעלה דדי משגעולעו מקום שנבלע האיסור לחוד כבולעו כן פולטו, לבין כלי הצריך לביבון כל די לבבן במקום הברעו לחוד אלא שיש לבלעו כולו [וביאר טעם החילוק, לפי שהכשר שעב"י לביבון אינו עושה הפלטה במה שבלעו אלא שהוא מכלה האיסור שבתוכו, ואם מלבנו במקום הבלעו לחוד אינו מכלה רק במקום הליבון לחוד ומה שנאסר בשאר הכלי נשאר עדיין, משא"כ בהכשר הגעלה שהוא עושה הפלטה מה שבלע ע"כ משגעולעו מקצת ע"י הלהות פולט הכל, ע"כ].

ולהלכה רבה המחלוקת, השו"ע (סי' קכ"א ט"ו ו) פסק כהרשב"א. וכן נקט הבי"ח (אות ג'). והנה מש"כ בדעת השו"ע כהרשב"א, כן מבואר בב"י (ס"ם) להדיא דמסקנתו כדברי הרשב"א, וכ"כ הבאר הגולה, השו"ך (סי' ק"ט ע"ד ס"ה) ופמ"ג (סי' ק"ט ע"ד ס"ה) ופמ"א (ע"ל סי' ו) כתי' שמהשו"ע אין שום הכרע. ובסי' תני"א (ע"ל ט"ו יב) נקט בדעת השו"ע כהרשב"א בין לענין בליעתו ובין לענין פליטה. אולם הפר"ח (סי' קכ"א) כתב שהשו"ע בסי' קכ"א שכת' מש"כ בסמ"ך צ"ד שפסק שאינו בולע אלא במקום שנטרף ואינו מפליט אלא כדרכו ולא אמרין חם מקצתו חם כולו. אולם כבר הירוצ' האחרונים דבסימן צ"ד מייירי לענין נקטה ובסימן קכ"א לענין בליעתו.

אולם דעת הרמ"א (ס"ם) כר"ן איך ידוע שלא ישתמש רק בקצתו אמרין כבולעו כן פולטו. וכן נקט הפר"ח (ס"ם) דמהני בהכשרת אותו מקום לבד, וכדרכו כתב בחת יעקב (סי' תנא על ט"ו יב). נתיב בפי"ח (סי' קכ"א) ונביאור הגר"א ביו"ד שם דכתי' דעת הרמ"א דבולע רק באותו מקום ואינו נבלע בכלו, ועי' עוד בביאור הגר"א באו"ח (שם ד"ה מיהו א) שכת' דלהרמ"א לא אמרין חם מקצתו חם כולו ואינו מוליק בליעתו בכלו, אמ"כ כולו חם דמוליק בליעתו בכלו וכן מפליט בכלו, ואין חילוק בין כלי מחמתו לשאר כלים אלא שבכלי מתכות חם כולו אף שכאינו כולו אצל האור. וכי"ז בדעת הרמ"א, אולם המ"א (ס"ם) נקט שמוליק בליעתו בכלו אלא דאינו מפליט מכולו. ונביאור הגר"א (אור"ח שם ד"ה מיהו א) חס דאפי' היכן דחם כולו אינו מפליט ואינו מוליק בכלו.

השו"ך (סי' קכ"א) ופמ"ג (סי' קכ"א) ופמ"א (ע"ל סי' ו) פסק נמי כשיטה חדשה והיינו נקדעת המהר"ם מ"ץ דס"ל דאיסור שנפל על כלי במקום אחד א"צ הגעלה בכלו, אלא שאם הכלי נעשה חם בראשו הא' ונפל האיסור בראש השני ע"ז קא' "חם מקצתו חם כולו" וגורם החמימות להאיסור שיבלע האיסור בראש השני, ע"כ. וכן פסק הפת"י (סי' צד ט"ק ג') וכן דעת הפר"ח (ס"ם) דחם מקצתו גורם שיבלע האיסור בראש השני.

והכרעת המ"ב (סי' תנא ט"ק ט"ו) שחם מקצתו חם כולו אמרין לענין בליעה, דהיינו דמוליק הבליעה בכל הכלי אף במקום הצונן, אלא דדי בהכשרת אותו מקום שדרכו בלע הכלי כבולעו כן פולטו נאולם אם הכלי על האש וכולו חם הרי הוא בולע בכלו כמבואר באו"ח (כלל לז' דין ב) הובא בשו"ך (סי' קכ"א ט"ק יז), וכן נקטו הפמ"ג (סי' צד ט"ז ס"ק א), הגר"א (סי' צד אות ה' וסי' תנא על ט"ו יב) והרע"א (יו"ד סי' קכ"א על השו"ך ס"ק יז). ועי' בהנהגה לעיל מש"כ בזה.

לענין יוצא דעת תחב כלי מהני להכשיר חלקו הנאסר ותו לא. אלא דעי' במ"ז (סי' קכ"א ט"ו ז) שכתב דמ"מ יש להחמיר "לכתחלה" להגעיל כל הכלי כמבואר באו"ח (סי' נח), וכן נקט השו"ע (ס"ם) ודבריהם צ"ע שהרי הדרכי משה (סי' קכ"א) ביאר דכוננת האו"ח כי פעמים ונעשים בידות הכלים בידיים עם ממשות מחמץ ונמצא בולע מעין, אבל בלא"ה לא צריך להחמיר. ושו"ע שכבר עמד בזה הפר"ח (ס"ם) וע"כ דחה דבריהם דאף לכתחלה מהני להכשיר חלק הנטרף בלבד.

ועי' בפמ"ג (סי' תנא ט"ז ס"ק יז). ומ"מ אפשר דעד כאן לא חמירי הסי"ז והשו"ך להכשיר לכתחלה כל הכלי אלא היכן דבלע באיסור, אבל היכן דאכזר כף משום בליעת היתר כמו בשר או חלב אפשר דיש להקל לכוי"ע, דבכה"ג יש לצרף דעת הרשב"א דבהתיירא בלע מהני בכל גוונא הכשר מקצת כלי כמבואר בב"י סוף סי' צ"ג, וכן משמע מהשו"ך גופא (ס"ם) ומ"מ אכתי יש לדון לדעת המקולין לכתחלה להכשיר חלק מהכלי, וכן למחמירים בגוונא שבדיעבד הכשיר רק חלק מהכלי, האם מי שנתחב בטעות נאמן לומר כמה מהכלי נתחב, או דלמא נימא דמלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה ומספק עליו להכשיר כל מה שיכול להכנס בתוך התבשיל.

והנה מצינו בשו"ע בסי' צ"ד (ט"ו ז) שפסק דבשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים "כנגד מקום הסכין שחתך הברש"י. ומבואר מדבריו דלא צ"ע ששים אלא נגד מקום שנגע בחתיכה. ומשתקינותיה של הרמ"א משמע מודה בזה. ונראה דלשיטתם אזלו בסי' צ"ד (ט"ו ז) שכת' דאם חתך דבר חרץ בסכין בשרי ולא הוציא כדי נטילה לפני שהכניסו בתבשיל חלבי צריך ששים כנגד "מה שנגע" מהסכין.

ומבואר דאדם נאמן לומר עד היכן השתמש בכלי, ולא אמרין דהוי בכלל מלתא דלא רמיא עליה ולא אדעתיה. וביאר השו"ך (סי' צד ט"ק כח) דודאי דלא אמרו כן אלא כשידוע לו בבירור ואומר "ברי לוי" עד כמה חתך אבל מן הסתם ודאי הדרך לחתוך בכל הסכין וצריך סי' כנגד כל הסכין חוץ מן הקתא, ע"כ. וכן פסק השו"ך בסימן צ"ז (סי' ק"ח) וכ"כ הפמ"ג (ס"ם) אליבא דהשו"ע. ועי' נתיב יחיה (סי' צד אורח ח"א וסי' לז).

אלא דכבר יצא לחלוק על דברי השו"ע המהרש"ל (פנ"ה סי' מב), משום דכשוחתך בסכין סתם אין מדקדק כמה חתך בסכין, דסתם מי שחותך דרכו להוליך ולהביא והוי כדבר שלא נוקל לעמוד בו והוא בכלל מלתא דלא רמיא עליה לאו אדעתיה. ואלא דכ"ז בחותך בסכין אלא חתך בקדירה מהקרה, אם ברור לו עד כמה נתחב נאמן (ואם לא ברור לו כל כך, משערים בסתם תוחב הכף בקדירה, דהיינו ראש הכף), ע"כ. ונמצא לפי המהרש"ל ודעמייה דלא מהני ברי, אלא דמחלק בסי' יח תוחב כף בקדירה חולבת דאומרו ברי מהני לבין סכין דאינו מהני, וכן פסקו להלכה הבי"ח (סי' צד אות ח), ה"ט"ז (סי' צד ט"ז ס"ק יב וסי' צד ט"ז ס"ק ד), הפר"ח (סי' צד ט"ז ס"ק כד) והפמ"ג (סי' צד ט"ז ס"ק כח).

אבל בפרי תואר (ס"ם) כתב דכאן מהני ברי לוי כיון דהוי דבשר דרבנן דבשר בחלב בלא רוטב לא הוי דרך בישול [א.ה. ע"י בזה בגליון יז], ע"כ. וכ"כ הפת"י (סי' צד ט"ק א) דעד כאן לא נקט השו"ך דמהני ברי לוי אלא במקום ספק דרבנן כמ"ש הפת"י. [ומבואר דפשיטא להו דאף דרבנן אמרין האי כללא. אולם הפמ"ג (סי' צד ט"ז ס"ק כח) כתי' דכיון דדין זה הוא דרבנן [א.ה. ע"י בזה לעיל] אפשר דזקא באיסור תורה אמרין כל מלתא דלא רמיא לאו אדעתיה, אבל דרבנן לא גורא אם אומר בבירור, אולם כפי הסיקא אין בדרבנן אמרין כן, ע"כ].

מיהו בדברי המהרש"ל הנ"ל שנקט דלענין תחיבת כף בריש השוקא נמי אמרין כן, כמבואר דאף בדאוי ס"ל הכי. ועיין בדרכ"ת (סי' צד ט"ק יב) שכתב שכבר רמז השו"ך בתחלת הסימן דאף לענין תחיבת כף מהני ברי לוי, עיי"ש. ועיין עוד בדרכ"ת (סי' ו' ס"ק כה וסי' ק').

והמנחת יעקב (כלל ט' ס"ק ט) והתח"ב (כלל ט' אות ב) פסקו כהשו"ע שאם יודע בבירור שלא נגע בכל הסכין רק בקצת ממנו א"צ ששים רק נגד מקום הסכין, רק מן הסתם אמרין שחתך בכל הסכין, ע"כ. [ומשמע מה"ט"ז (סי' צד ט"ז) שלמד כן נמי אליבא דהשו"ע. וכבר תמה ע"י הפמ"ג (סי' צד ט"ז ס"ק ד) דהרי מבואר בשו"ע הני"ל דלא כדבריו]. ובתשובת נתיב (תנ"י יו"ד ס"ט) חס הוכיח שאדם נאמן לומר עד היכן נתחב בו איסורין דהוי בכלל מלתא דלא רמיא עליה אדעתיה, כי בדבר שהאדם עצמו עושה אם יודע שבושם פעם יש חילוק בדבר יודע ואין עושה. אמנם בדבר שאינו מעלה על לבו שיש בזה איזה קפידא בשום פעם כגון שוחט שלא למד הלכות שחיטה ואומר אחר שלמד ברי לוי ששחטתי יפה לא מהני כיון שבשעת שחיטה לא ידע שיש קפידא בשום פעם בהייה דרסה, וכן מוכח מהשו"ע בריש סימן צ"ד, ע"כ.

אלא דהפת"י (סי' צד ט"ק א) תמה על הנובי"ע על הא דהביא ראייה מהשו"ע, דהא בשו"ע אין זכרון מזה כלל, דכתב דאפשר דכיון לדברי השו"ע ב"ס"ק י"ח שחולק על המהרש"ל גבי סכין ע"ש, ומ"ש מרש סי' צ"ד ט"ס וצ"ל מסוף סימן צ"ד, אבל גם משם אין ראייה לענין תחיבת כף דשאני התם דהוי ספק דרבנן כיון שהוא בלא רוטב כמ"ש הפת"י בשם הפמ"ג. אולם לקאורה דצדקו דברי הנובי"ע לפי מה שמבואר ב"ס"ק י"ח הני"ל בסימן צ"ד וסימן צ"ז שמבואר דאם אמר ברי לוי נאמן. וכבר הקשה כן על דברי הפת"י בדרכ"ת (סי' צד ט"ק יב) דזהו כוונת הנובי"ע שציון לדברי השו"ע בסימן צ"ד. ואע"פ שהפת"י (וכן הפמ"ג (סימן צד ט"ז ס"ק כח)) הוכיח מכלה מקומות בל"ש שחיטה שהשו"ע והשו"ך גופניהו נקטו דאפי' אם אומר "ברי לוי" לא מהני, ע"כ צ"ל דהכל לפי הענין וכדמוכח מהמהרש"ל הני"ל שחילק בזה מסברא וכנ"ל.

ותנא דלינא דכלי שנטרף חלקו בבליעת איסור, לכתחלה יש להכשיר כולו, ואם נטרף ע"י בליעת היתר סגי בהכשרת אותו מקום שנטרף (והיכן שבלע וכשירנו כולו). ובפ"ק אמרין דנאמן לומר עד היכן נתחב (כשאומר ברי לוי), ובכשרת לכתחלה אין לסמוך אף שאומר ברי לוי ויש להכשירו כולו. אלא דאם חס לב מידי כמה נתחב י"ל דנאמן וכמ"ש ה"ט"ז בסימן קצ"ז ס"ק מ', דבכה"ג אמרין דרמיא ליה. וכן פסקי בחסד דברייהם (יו"ד ק' סי' לז), ושו"ע שהביאו נמי הדרכ"ת (סי' צד ט"ק יב). ועיין בתורת השלמים (סי' קצ"ט ס"ק טז) ובפ"ק (ד' ודו"ק). וכמ"כ אם שתיים או יותר מעידים כמה נתחב מהני, וכמ"ש בתשובת הרמ"א (סי' נד) וכן נקט במהרש"ל (ח"א סי' נד וכן תורה י"ח סי' טו). וכן הביא בדרכ"ת (סי' צד ט"ק יב) ונתיב יחיה (סי' צד ט"ז ס"ק יד. ב. שליט"א).

הכל נכתב לעורר לב המעינים ואין לסמוך על הדברים הלה למעשה

פינוי מוסר

ק. וצ"ע מנלן זה. ולומר דניחום אבלים ה"ן תורה וכו' הנה ברמב"ם פי"ד מהל' אבל ה"ן דניחום אבלים מ"ע מדברי סופרים, ועיין [בספר המצות] בשורש א', ומדבריו שם כתב דבכלל ואהבת לרעך כמוך הוא, ועי' מהרש"א [שבת לא]. דמה דסני לך, הא הטבה אינה בכלל זה. וע"ש, דחייך קודמים, וכן משמע בשורש א' וצ"ע.

וע"ע באמרי בינה [ארי"ה סי' י"ג ס"ק ד] דכתב דדברי המג"א אתו שפיר לדעת הר"י וינה דס"ל דגמ"ח דאורייתא, אבל לדעת הרמב"ם דהוי דרבנן י"ל דאינו נפטר על ידי ממצוה הרמב"ם היא דינא דרש"יבין דחתן וכל בני החופה פטורין, אלא לענין סוכה, ולא לענין תפילין ותפלה, וטעמא דמילתא דרוקא ממצות סוכה פטורים מחמת דתשבו כעין תדורו בעינין, משא"כ בשאר מצות דרבינן דכיון דאין עוסקין אלא במצוה דרבנן אינם נפטרים מחמתה ממצות דאורייתא.

איברא דמצאנו סמוכים לדעת המג"א בדברי אחד מן הראשונים, דרבינו אברהם מן הנהר (סוכה כ"ז). כתב - אשכח השתא לפום דברינא דמתקן מצות והגיע זמן מצוה אחרת שמצוה עוברת כגון קיש לזו"פ, אם אינו טורד במצוה שבידו שקדמה לו, פוסק ומקי"ו. וזו מצוה עוברת דלית ליה טרדא וכו'. ואם יש טרדא ואינו יכול להטפל במצוה האחרת בלא ביטול הראשונה, כגון הולכי לדרך מצוה שאם יתבטלו לעשות סוכה כמא בינתים לא יכולו לקיים המצוה שבידם, וכן נמי חתן שליבו טורד במצוה כדרש"ינא, פטור מן המצוה ולא רמיא עליה מצוה לאיכווני דעתיה וכו'. והא דאמר רב חתן וכל רש"יבין וכל בני חופה פטורין מן הסוכה, אליבא דהאי תנא דהיך ברייתא דבעי מצוה וטירדא אמה, כדאמר משום דבעי למיחד, כלומר שהמצוה בידם קודם שכתבו עליהם מצות סוכה, דהא חתן כוונסין במועד, שמצוה מברייה למשה חתן וכלה. ואע"ג דסוכה מן התורה, ומשום מצוה דרבנן מבטלינן מצוה דאורייתא, שב ואל תעשה שאני כדאיחא בהאישה רבה. עכ"ל.

ובמשנ"ב [סי' ע"ב ס"ק ג'] העתיק לדינא דברי המג"א דאם התחילו במצות תנחומין א"צ לפסוק לק"ש. ובבה"ש [שם שוה"ת הביא דברי הפמ"ג מדברי המג"א משמע דהעוסק במצוה אפי' דרבנן שוב אין לו לפסוק אפי' למצוה דאורייתא, וצ"ע מנין לו זה.

וע"ע בערוך לנר [סוכה כ"ז] דיצא להסתפק בזה אי עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, ובכיוצא יעקב [ת"ת ס"ק כ"ב] הביא ספקו, וכבה דנ"ל דגם משום מצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, דהא בכל מצוה דרבנן מקיים גם כן מצות לא תעשה חסד שהיא מדאורייתא, דהא מטעם זה מברך על מצוות דרבנן וציונו כמבואר בשבת [כ"ג]. וע"ע מ"ש בתוספת ביכורים [שם].

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

ענין שבת קדש – תפילות שבת (ח) חשנת קדושת השבת ע"י התפילות –

"ומלבר כי חיוס מסוגל לקבלת התפילה, ולא הטריוויה לסדר את כל הי"ח ברכות שבשמונ"ע וכלל הכל בקוצר "שבענו מטובך ושמחנו בישועתך" כי די בכך שתקבל בעת רצון זו, וכמ"ש באומרות "במצות שבת א-ל יחליצך קום קרא אליו יחי"ש למצאך..."

הגם אפשר לרמוז עוד, כי עיקר קדושת השבת ותוכן הפנימי שלה לעם האדם בתפילות השבת המלוות הכל לעיני דבר, וקירוב ה' בשבת לכל קוראיו, אשר יקראוהו באמת וישיתו לבם לאשר יאמרו בשפתם, הם יזכו לאור השבת וקרבת אלקים בה. ומכא התעוררות שבתפילות יוכלו לצרף גם סעודות השבת ומצוותיה, וגם מצוות השבת ושלוותה ככלים לקבל אורה של שבת ולזכות למעלותיה, אבל מרכז אורה של שבת קודש הם תפילות חיוס..." (שיח יצחק הלני"ג בודיאנסקי שליט"א, חגים ומעשים עניני שבת, ח)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"